

кого життя, прилучити дітей та молодь до суспільно корисної діяльності.

Правове виховання спрямоване на подолання правової безграмотності, підвищення правової культури, розвиток правових почуттів, які регулюють поведінку учнів. Важливим є подолання в правовій свідомості хибних уявлень, негативних навичок і звичок поведінки. Зазначимо, що правосвідомість виконує функцію регулятора поведінки, коли об'єктивні обставини мають правове значення, коли необхідно зробити вибір між законним і незаконним вчинком, використати свої права або, навпаки, утриматися від їх реалізації. Можна з упевненістю сказати, що знання й уявлення про можливі наслідки в результаті порушення правових норм може відвернути антигромадські вчинки та правопорушення.

Віддаючи належне зробленому, водночас слід наголосити на необхідності посилення інтегративних тенденцій стосовно педагогічного супроводу превентивної діяльності правоохоронних органів, громадських організацій, закладів освіти. Системна педагогічна допомога і підтримка дозволяє ефективно вирішувати проблеми попередження антисуспільної поведінки дітей та молоді.

1. «Про освіту»: Закон України від 05.09.2017 № 2145- VIII. – К., 2017.

2. Лучанінова О.П. Виховання майбутнього фахівця у вищому технічному навчальному закладі: теорія і практика: монографія. Дніпро: Пороги, 2017. 404 с.

Недря Кирило Михайлович,
завідувач кафедри,
кандидат історичних наук

Новицька Ія В'ячеславівна,
викладач кафедри гуманітарних
дисциплін та психології поліцейської
діяльності Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СЛУЖБА В ПАТРУЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ ЯК ОДНА ЗІ СТРАТЕГІЙ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАДАПТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

За останні роки українське суспільство зазнало суттєвих змін. Значною мірою це пов'язано з бойовими діями на сході країни. Більшість військових, повертаючись з фронту, мають повторно пристосуватися до умов мирного життя. На жаль, не всі з них успішно проходять процес адаптації, про що свідчать, зокрема, кримінальні справи, фігурантами яких стають особи, котрі мають статус учасника бойових дій. За даними Міністерства у справах ветеранів, станом на липень 2019 р. учасниками бойових дій визнано близько 370 000 осіб [3]. Таким чином, проблема реадaptaції ветеранів війни стоїть надзвичайно гостро, в тому числі, з точки зору національної безпеки країни.

Слід зазначити, що на сьогоднішній день неможливо у повній мірі оцінити ступінь психологічної травматизації українських військових. Зокрема й тому, що частина з них набула так званого посттравматичного стресового розладу (ПТСР), симптоматика якого може проявитися навіть через декілька років після безпосередньої участі у військовому конфлікті. Серед симптомів ПТСР можна виділити: надмірну агресивність, конфліктність у родині та на роботі, порушення сну, депресію, схильність до вживання алкоголю та наркотиків, ризик суїцидальної поведінки тощо [4; 7]. За даними Р. Попелюшко [6], симптоми ПТСР вже діагностовано у 35% українських військових, а гострий стресовий розлад – у 25%. Основними проблемами, з якими зіштовхуються учасники бойових дій в Україні є: надмірна агресивність (58,8%), підозрілість (75,5%), страх (57%), демонстративність поведінки (50%). Дослідники Наукового центру гуманітарних дисциплін [4] припускають, що психогенного травмування могли зазнати близько 80% учасників бойових дій на сході України, з них близько 30–40% мають ризик подальшої трансформації психотравми у психіатричне захворювання. Вітчизняні дослідники сходяться на тому, що близько 60% українських вояків потребують допомоги у пристосування до мирного життя.

Одним з можливих шляхів реадaptaції учасників бойових дій є програми працевлаштування колишніх військових у правоохоронні органи. Так, несення служби у патрульній поліції може розглядатися як своєрідний «перехідний етап», що дає змогу учасникам бойових дій поступово звикнути до цивільного побуту, адже служба у силових структурах має

багато спільного з військовою (зокрема, ієрархічну структуру, велику залежність від командування, роботу з ухилом у фізичну силу тощо [1]). Зарубіжні дослідники [1; 2] наголошують на тому, що в XXI ст. правоохоронні органи все більше милітаризуються. Не в останню чергу, завдяки залученню до їхніх лав колишніх військових. Це проявляється, зокрема, у плануванні поліцейських операцій з обшуку та затримання, які набувають рис військових антитерористичних операцій. Іншою особливістю, котра свідчить про підвищення воєнізації поліції, на думку зарубіжних дослідників, є використання поліцейськими військової техніки та засобів захисту. Розвиваючи це твердження, Р. Крaska [2] зауважує, що якщо у XX ст. підвищена милітаризація поліції була ознакою репресивної недемократичної влади в країні, то зараз ця позиція розмивається через зміну загальної моделі безпеки.

Аналітик із США D. Campbell [1] зазначає, що вступивши до поліції, вояки відчують труднощі, пов'язані зі збільшенням когнітивних вимог при вирішенні робочих завдань; зниженням соціального статусу; необхідністю до жорсткого самоконтролю агресивних проявів, котрі були припустимі у зоні бойових дій і забезпечували виживання комбатанта. Вітчизняні дослідниці Г.О. Литвинова та А. О. Лінник [5] акцентують увагу на тому, що за результатами проведеного ними опитування 39% учасників бойових дій, які вступили до лав поліції, мають підвищений рівень фізичної агресії. Авторами робиться висновок, що приблизно третина вояків, які працюють у правоохоронних органах, потребують додаткового психологічного супроводу.

Дослідження співробітників патрульної поліції, які проводилися одним зі співавторів даної публікації, частково підтверджують ці дані. Зокрема, при вивченні діючих співробітників патрульної поліції методикою вимірювання рівня агресії Басса-Даркі (кількість учасників дослідження: $n=23$, віком від 26 до 38 років, середній вік – 29,6 років) встановлено, що 60% патрульних поліцейських має підвищений рівень фізичної агресії, 53% – опосередкованої, 46,6% – вербальної (при цьому інші показники за цією методикою, враховуючи загальний інтегральний показник агресивності, знаходяться у межах норми). У рамках проведеного дослідження встановлено також, що більше половини співробітників патрульної поліції демонструють упередженість при розпізнаванні брехні незрозумілою їм іноземною мовою (тобто схильні недовіряти комуніканту), при цьому при розпізнаванні брехні зрозумілою для них мовою явища упередженості не спостерігалось.

Слід сказати, що у вітчизняній літературі вже окреслені певні шляхи психологічної підтримки співробітників поліції – колишніх учасників бойових дій. Зокрема, Г.О. Литвинова та А. О. Лінник [5, с. 66] пропонують наступні заходи: 1) соціально-психологічний патронат учасників бойових дій та членів їхніх сімей; 2) визначення в управлінні патрульної поліції «контактної особи» з числа ветеранів, що здійснюватиме функцію посередника між військовими та допомагаючими структурами; 3) створення бази даних лікарів, психологів та соціальних працівників, що працюють з учасниками бойових дій; 4) інформування колишніх військових про симптоми ПТСР, шляхи його подолання та надання їм номерів телефонів служб психологічної підтримки; 5) проведення тренінгів зі стресостійкості; 6) проведення психотерапії для учасників бойових дій і членів їхніх сімей.

1. Campbell D. J. Soldiers as Police officers and police officers as soldiers: role evolution and revolution in the United States / D. J. Campbell, K. M. Campbell // *Armed forces and society*. – 2010. – № 36 (2). – P. 327–350.

2. Kraska P. Militarization and Policing – its relevance to 21st century policy / P. Kraska // *Policing advance access*. – 2007. – Vol. 4. – P. 1–13.

3. За останніми даними Міністерства у справах ветеранів, в Україні зареєстровано майже 370 тисяч осіб, які мають статус учасника бойових дій (Електронний ресурс) / Укрінформ. – 2019. – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2782328-v-ukraini-majze-370-tisac-ucasnikiv-bojovih-dij.html>

4. Криволапчук В. О. Проблеми медико-психологічної реабілітації та соціальної адаптації учасників антитерористичної операції / В. О. Криволапчук // *Юридична психологія та правоохоронна діяльність*. – 2015. – № 1 (27). – С. 289–298.

5. Литвинова Г. О. Психологічне супроводження учасників АТО в департаменті патрульної поліції / Г. О. Литвинова, А. О. Лінник // *Зб. матеріалів міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 березня, 2016 р.)* : у 2 ч. / під ред. кол. : В. В. Черней, М. В. Костицький, О. І. Кудерміна та ін.. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – С. 65–66.

6. Попелюшко Р. П. Психологічні особливості переживання ПТСР учасниками бойових дій / Р. П. Попелюшко // *Проблеми сучасної психології*. – 2019. – № 2 (16). – С. 97–101.

7. Швець Д. В. Первина професійна підготовка як правова вимога до підготовки поліцейських / Д. В. Швець // *Право і безпека*. – 2017. – № 3 (66). – С. 103–112.